

CHARAKTERISTIKA A ČINNOST KLASTRŮ V JIHOČESKÉM KRAJI

Dagmar Bednářová

Úvod

Hospodářské změny, ke kterým došlo po roce 1989, s sebou přinesly i znovuoobnovení existence malého a středního podnikání, které má nezastupitelnou úlohu v ekonomickém rozvoji regionů a tím i celého státu. Jeho rozvoj je však poznamenán nejen dlouholetým přerušením činnosti těchto podniků, ztrátou podnikatelských zkušeností, ale i nedostatkem podnikatelské kultury, vlastních finančních zdrojů a obtížnějším přístupem k úvěrům, mnohdy v kombinaci s nedostatkem záruk a existujícího právního prostředí. Podnikatel, který chce obstát v tomto prostředí permanentních změn, musí reagovat včas a odpovídajícím způsobem na nové situace, na dynamiku a tendence vývoje.

Jednou z největších bariér konkurenceschopnosti ekonomiky ČR je nedostatečná komunikace mezi sférou výzkumu a vývoje a sférou podnikání. Zakládání různých forem kooperačních uskupení anebo seskupení vědecko-výzkumných, výrobních a obchodních organizací představuje cestu efektivního řešení projektů na úrovni vysokých inovačních cílů a požadavků, které si jednotlivé zúčastněné subjekty nemohou dovolit [10].

Klastry jako nástroj národního a regionálního rozvoje nabízejí možnost, jak reagovat na tuto situaci a zároveň na základní cíl vládní strategie hospodářského rozvoje České republiky, kterým je zvyšování konkurenceschopnosti malých a středních podniků. Proto vláda České republiky schválila usnesením vlády ze dne 13. července 2005 Národní klastrovou strategii 2005 - 2008. Smyslem této strategie je pomoc krajským samosprávám s identifikací vlastních prioritních odvětví a k nim se vztahujících podpůrných aktivit s co největším dopadem na konkurenceschopnost a inovace [6].

Pojem odvětvový klaster zavedl PORTER [7] jako nový způsob nahlížení na národní, státní a regio-

nální ekonomiky a ukázal novou roli firem, vlád a ostatních institucí v možnostech zvyšování konkurenceschopnosti. Klaster přitom definuje jako „geografické soustředění vzájemně provázaných firem, specializovaných dodavatelů, poskytovatelů služeb, firem v příbuzných odvětvích a přidružených institucí, jako jsou univerzity, agentury a obchodní asociace různých směrů, které spolu soutěží, ale také spolupracují, mají společné znaky a také se doplňují.“

Z této definice je patrné, že firmy navzájem spolupracují, ale nesmí tím být oslabena jejich konkurenceschopnost. Tím, že si podniky v klasteru vzájemně konkurují, podněcují vlastní inovativní aktivity a tím i rozvoj celého klasteru.

Shlukování do klastrů je dynamický proces a souvisí úzce s konkurencí, která zase závisí na inovacích a vyhledávání strategických rozdílů mezi firmami. Úzké vazby mezi odběrateli, dodavateli a ostatními institucemi jsou důležité nejen z důvodu efektivnosti samotné, ale i s ohledem na rychlost zavádění inovací. Umístění firmy ovlivňuje její konkurenční výhodu tím, že působí na její produktivitu a její růst. Jestliže roste jedna konkurenční firma, generuje poptávku po ostatních příbuzných odvětvích. Jak se klaster vyvíjí, stává se vzájemně posilujícím se systémem, kde se přínosy přelévají mezi odvětvími v klasteru [8].

Firmy působící v silných klastrech a regiony se silnými klastry jsou výkonnější. Klastry představují živnou půdu pro inovace a zlepšování konkurenční výhody firem. Existují tři silné argumenty dokazující, proč inovace a modernizace souvisejí s klastry [9]:

- potřeba postupného snižování technické a hospodářské nejistoty,
- potřeba trvalé interakce mezi spřízněnými firmami a specializovanými institucemi (včetně výzkumných a vzdělávacích),
- potřeba přímého kontaktu při výměně a získávání nových znalostí.

Nadějně klastry se primárně nevyznačují výhodami z rozsahu, ale spíše schopností neustálé inovace a modernizace výrobků a služeb a procesem zvyšování specializace a zhodnocování lidského kapitálu a dalších faktorů. Pro nejlepší klastry je typická „vzestupná spirála“, kdy firmy sídlící v regionu těží z místního přelévání a dále zvyšují jeho účinnost. Úroveň interakce vedoucí k přelévání závisí na předchozím vývoji regionu, sociálním kapitálu a výběru politik, včetně klastrových iniciativ.

Firmy v klastrech mají přístup ke specializovaným a vyspělým faktorům výroby. Proces zdokonalování faktorů výroby je vnitřně motivován konkurencí a náročnou poptávkou v rámci klastru. Má-li se místní prostředí vyhnout stagnaci, je kromě lokálních podmínek velmi důležitá i mobilita mezi klastrem a okolním světem. Pro dosažení dlouhodobé životaschopnosti musejí být lokální klastry schopny přilákat další firmy, rizikový kapitál, dovednosti a další zdroje z celého světa.

Klastry podporují ekonomický růst zejména z těchto důvodů:

- Zvyšují produktivitu tím, že umožňují přístup ke specializovaným vstupům a zaměstnancům, zvyšují možnosti přístupu k informacím, k institucím a veřejným statkům;
- Zvyšují inovační kapacitu firem zrychlováním difúze technologických znalostí a inovací. Navíc konkurenční tlaky uvnitř každého klastru zvyšují samotné firemní pobídky k inovacím;
- Stimulují rychlejší tvorbu nových firem, protože mnozí zaměstnanci se stávají podnikateli v tzv. spin-off firmách vzniklých odštěpením od původní firmy v důsledku nižších bariér vstupu.
- Mají možnost společného marketingu.

Národní zpráva „Statistická identifikace klastrů“ [1] uvádí, že převážná většina odvětví, ve kterých existuje v krajích potenciál pro vznik klastrů jsou odvětví tradiční (81), v šestnácti případech jde o moderní obory a v pěti případech jde o kombinaci tradičního a nového odvětví. V Jihočeském kraji mezi tradiční odvětví patří obory Dřevařství, Lázeňství a wellness, Pivovarnictví a Potravinářství. Mezi kombinovaná odvětví jsou zařazeny Inteligentní součástky, Technologie pro obnovitelné zdroje a do nového odvětví lze počítat Zdravotní techniku.

1. Cíl a metodika práce

Cílem práce je analyzovat zkušenosti z fungování klastrů po prvních letech jejich existence, před-

stavit současné fungující klastry v Jihočeském kraji a na základě rozhovorů s jejich manažery poukázat na jejich hlavní problémy. Dále provést průzkum, týkající se informovanosti podnikatelů o tomto způsobu spolupráce. Součástí je i stanovení rozdílných stránek klastrů Jihočeského kraje a Horního Rakouska.

Zkušenosti a problémy z činnosti klastrů po prvním roce jejich existence byly získány na základě rozhovorů s manažery klastrů CEVTECH a EKOGEN. Manažer Jihočeského dřevařského klastru osloven nebyl a to z důvodu krátké doby existence tohoto klastru.

Informovanost malých a středních podnikatelů o klastrech a jejich zájmu o členství v nich byla stanovena formou řízených rozhovorů. Osloveno bylo celkem 150 podnikatelů z oblasti výroby i služeb. Z toho bylo 70 drobných podnikatelů, 65 malých a 15 středních podnikatelů. Vzorek byl vybírán tak, aby byla zastoupena veškerá významná odvětví Jihočeského kraje. Průzkum byl prováděn ve druhé polovině roku 2007. První část otázek se týkala osobnosti podnikatele a firmy, druhá část byla zaměřena na to, zda podnikatel ví co je klastr, jaké jsou výhody členství v něm. V případě záporné odpovědi byl podnikatel stručně seznámen s podstatou klastru. Další otázka se týkala zájmu o tuto formu spolupráce. V případě záporné odpovědi byl zjišťován důvod nezájmu.

Vzhledem k tomu, že v sousedním regionu Horní Rakousko existují dobře fungující klastry, byly sledovány podmínky pro získávání zkušeností a případné spolupráce s tímto regionem. Na základě předchozího průzkumu [2] byly stanoveny rozdílné stránky klastrů v Jihočeském kraji a Horního Rakouska.

2. Klastry v Jihočeském kraji

Z charakteristiky Jihočeského kraje [5] vyplynulo, že tento kraj má, vzhledem k zastoupení institucí, vědeckovýzkumných pracovišť a výrobních firem dobré podmínky pro vznik klastrů.

V současné době jsou v Jihočeském kraji budovány dva vědeckotechnické parky. První je založen při Jihočeské univerzitě a je zaměřen na oblast biotechnologií. Druhý vzniká při VŠTE (Vysoké škole technické a ekonomické) a je zaměřen na stavební materiály, kompozity a na problematiku hydrologie. V obou případech se jedná o aplikovaný výzkum s následným transferem buď úplně nových, nebo inovovaných tech-

nologií s výrazným proexportním potenciálem. Součástí obou parků je také inkubátor spin - off a start - up firem.

Tato aktivita je velkým přínosem pro Jihočeský kraj především proto, že podporuje využití inovačního potenciálu Jihočeského kraje, a tím podporuje rozvoj ekonomické stability a příznivého podnikatelského prostředí.

Podpora aktivit zaměřených na vytváření a rozvíjení sítě spolupráce mezi podnikatelskými a výzkumnými a vývojovými institucemi, univerzitami a vysokoškolskými zařízeními a provázání těchto sítí na specializovanou podnikatelskou infrastrukturu, jako jsou vědeckotechnické parky, inovační centra a technologická centra je i částí Strategie programu rozvoje Jihočeského kraje. Cílem je na jedné straně urychlení přenosu technologií a nových poznatků do podnikové praxe, na straně druhé slouží k zacílení výzkumu a vývoje dle požadavků praxe. Stimulovány jsou aktivity rozvoje inovačních sítí, klastrů a technologických platform [3].

Současné světové zkušenosti dokládají, že právě klastrový přístup patří k těm, které startují iniciativy, motivují ke spolupráci, povzbuzují inovace a konkurenceschopnost. Na druhé straně ani klastry nejsou všelék na všechny problémy ekonomiky, ale jedna z možností, které se v mnoha případech osvědčily, pokud existovaly nezbytné podmínky k realizaci.

Odpovědí na otázku proč podporovat klastry, je výčet výhod, které členství v nich podnikateli přináší. Přes uváděné výhody však existují v současné době v Jihočeském kraji pouze 3 klastry a to CEVTECH, EKOGEN a Jihočeský dřevařský klastr. Ve fázi mapování jsou tři klastry a to Pivovarský klastr, Obnovitelné zdroje energie „Technologie pro energetické využívání biomasy“ a Svářečský klastr.

CEVTECH (Centrum vodárenských technologií)

Klastr byl založen v roce 2006. Iniciátorem byla skupina firem okolo společnosti Envi-pur, s.r.o, které se zabývají rozvojovými projekty, vývojem a výrobou technologií pro životní prostředí a jejich komponentů. Mapování firem, které by byly nejhodnější jako členové klastru prokázalo, že potenciál v regionu je velký, že zde působí firmy v mnoha příbuzných odvětvích a existuje mezi nimi i velký potenciál pro spolu-

práci. Problém, který se zde vyskytl, byla motivace potřebného počtu firem k účasti v klastru.

V současné době má klastr 15 členů. Zastoupeny jsou zde firmy z výrobního sektoru, dále firmy poradenské a vzdělávací, firmy z oblasti vědy a výzkumu, zastoupen je i neziskový sektor a to Technologickým parkem Chomutov, který významně přispěl k jeho vzniku.

Klastr poskytuje následující služby - poradenství, předprojektové a projektové práce, posouzení ekonomické stránky, zajištění financování, výrobu, inženýring, montáž a servis zařízení. Vše funguje na principu propojení s veřejným sektorem, vybudovaného trademarku a rozsáhlých referencí. Velikou motivací je také snaha vyrovnat se konkurenčně jiným velkým firmám a mít možnost se tak stát generálním dodavatelem větších zakázek. Do budoucna se počítá s rozšířením záběru dále do oblasti zpracování odpadů, energetiky, technologií pro ekologické stavby apod.

Fungování klastru je založeno na dobré komunikaci a dobrých vztazích mezi většinou členů, stejně tak jako na jejich ochotě prosazovat společné cíle - tento přístup je také definován ve stanovách sdružení. Výběr členů ani do budoucna nebude omezen velikostí firmy, či instituce, ale především tím, zda tato splňuje dané cíle, tj. zda je orientovaná na inovace apod. V projektu se také přímo počítá s rozvojem podnikatelského inkubátoru. Začíná se s aktivitami orientovanými na export - zahraniční mise, vyhledávání zakázek.

Problémy, na které si management klastru stěžuje po prvním roce jeho existence jsou následující:

- malá nebo žádná aktivita některých členů,
- problém s financováním chodu klastru (otázka dotací),
- malá důvěra státních institucí v klastr založený „zdola“ firmami.

EKOGEN.o.s. - klastr zabývající se zpracováním jemných anorganických odpadních materiálů ve stavebnictví

Klastr zahájil svoji činnost v roce 2006. Hlavním cílem je vytvoření pilotní platformy pro rozvoj zpracování a aplikací jemných anorganických materiálů ve stavebnictví v České republice. Umožňuje se zde spojení firem se stejným cílem, ale z různých oborů. Dalším cílem je proklamovat Jihočeský kraj jako vedoucí region v oblasti zpracování a aplika-

ce jemných anorganických odpadních materiálů. Přínosem je i navazování spolupráce s klastry v členských státech EU, např. se společností Clusterland v Horním Rakousku.

Klastr má v současné době 16 členů. Zastoupení jsou zde jednak producenti odpadů jako např. Teplárna Strakonice, a.s., ale i malí producenti, dále Výzkumný ústav vodohospodářský T.G. Masaryka, stavební firmy a dále pasivní členové, kteří čekají na produkty z odpadů. Jejich spolupráce je založena na nadstandardních kolegiálních vztazích. Snahou je zachování a rozšíření klastru, ovšem pouze za předpokladu získání relevantních dotačních prostředků, protože klastr je nástroj národního a regionálního rozvoje, nikoliv instituce, která by mohla generovat zisk potřebný k dalšímu rozšíření a následnému prohloubení aktivit, které by byly zárukou pro jeho efektivní využívání. V opačném případě je nevyhnutelné ukončení na bázi klastrové iniciativy.

EKOGEN poskytuje zájemcům následující služby:

- Poradenství při uplatňování jemných anorganických odpadních materiálů v technologiích výroby stavebních materiálů a hmot;
- Poradenství v oblasti lehkých betonových směsí;
- Poradenství v právní problematice ČR;
- Činnost podnikatelských, finančních, organizačních a ekonomických poradců;
- Projektový management v rámci grantových programů, strukturálních fondů EU a Norských fondů;
- Zajištění nákladní vnitrostátní i mezinárodní dopravy;
- Zajištění dodávek veškerého materiálu, souvisejícího s tímto oborem.

Klastr zajišťuje rozvoj zájmů členů na domácích a zahraničních trzích, dále jejich spolupráci za účelem zvýšení ekonomických výsledků, konkurenceschopnosti, exportu a inovací. Snahou je zbavit se odpadů a najít přístup k novým materiálům v oblasti stavebnictví. V jeho zájmu je dále rozvíjet spolupráci s vědeckovýzkumnými a vzdělávacími institucemi, kde však někdy narážejí na zápornou odezvu. Důvodem zde může být i neznalost této nové problematiky ze strany oslovených institucí. To znamená, že členové klastru si musí většinu studií zpracovávat sami, nebo si služby objednávat, čímž se zvyšuje administrativa. Pře-

sto již mají za sebou řadu poloprovozních testů. Při realizaci svých záměrů je kromě racionálního uplatnění odpadních materiálů na dalším místě také sledování nových výrobků s ohledem jejich vlivu na zdraví člověka a životní prostředí. Z rozhovoru s manažery klastru vyplynulo, že po roce působení dosáhli dobrých výsledků a o jejich činnosti je zájem ze strany odborné veřejnosti.

Problém, se kterým se zakladatelé setkali hned na počátku byla rovněž motivace 15ti firem k účasti v klastru, které byly podmínkou pro získání dotací z programu Klastry. Pomocí pro nově vznikající klastry by byl jistě program, který by připustil i menší počet firem.

Dalším problémem, kterým se musí management zabývat, jsou často se měnící podmínky a nejednotný výklad informací a opatření pro chod klastru ze strany Ministerstva průmyslu a obchodu a dalších institucí. Překážkou je i příliš složitá administrativa.

Jihočeský dřevařský klastr

Klastr byl založen v roce 2007. Hlavním cílem je vytvořit silné společenství kooperujících subjektů v oblasti dřevozpracujícího průmyslu v regionu, kteří budou prosazovat a naplňovat společné cíle zejména v oblastech:

- Inovací technologií a výzkumu;
- Rozvoje znalostí a toku informací uvnitř a vně klastru;
- Certifikací, včetně certifikace kvality;
- Rozvoje odvětvové politiky regionální samosprávy;
- Podpory produktů ze dřeva, vyhovujícím potřebám současnosti, včetně desingu a předpokládaného vývoje těchto potřeb.

V současné době má klastr 10 členů, 6 firem je v přístupovém jednání. Svým členům poskytuje služby v oblasti poradenství a analýz, týkajících se získání podpor z veřejných fondů, podporuje komunikaci a vzájemné projekty mezi podnikatelskými, veřejnoprávními, samosprávnými a neziskovými organizacemi, které mají společné zájmy. Svými aktivitami přispívá k regionálnímu rozvoji lesnicko - dřevařského komplexu v Jihočeském kraji. Pořádá semináře zaměřené na problematiku klastrů a problematiku související se zpracováním dřeva a dřevařským průmyslem, účastní se na vypracovávání koncepcí a strategií souvisejících s posláním sdružení.

Vzhledem ke krátké době jeho existence, nebyly manažerům klastru položeny otázky, týkající se jejich zkušeností z činnosti tohoto sdružení.

3. Využití programu Klastry (OPPP 2004 - 2006)

Přínosem pro vznik a rozvoj klastrů je i možnost získání podpory z Operačních programů. V letech

2004 - 2006 celkem 14 460 000 Kč.

Počet podaných a přiznaných žádostí z programu Klastry v Jihočeském kraji a ostatních krajích České republiky uvádí tabulka 1.

Jak vyplývá z tabulky 1, je Jihočeský kraj na třetím místě v počtu podaných žádostí a to za Moravskoslezským a Jihomoravským krajem. Z celkového počtu dvanácti podaných žádostí jich bylo přiznáno 7, pět žádostí bylo zamítnuto, převážně

Tab.1: Počet podaných a přiznaných žádostí z programu Klastry podle krajů k 9.7.2008

Kraj	Celkový počet podaných žádostí	Počet přiznaných žádostí	Počet zamítnutých žádostí
Jihočeský kraj	12	7	5
Jihomoravský kraj	13	8	5
Karlovarský kraj	5	4	1
Královéhradecký kraj	5	5	0
Liberecký kraj	3	3	0
Moravskoslezský kraj	17	12	5
Olomoucký kraj	5	2	3
Pardubický kraj	8	4	4
Plzeňský kraj	1	1	0
Středočeský kraj	5	2	3
Ústecký kraj	4	0	4
Vysočina	3	2	1
Zlínský kraj	4	4	0
Celkem	85	54	31

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů CzechInvestu, 2008 [4]

2004 - 2006 byl vznik klastrů podporován z Operačního programu Průmysl a podnikání. Jednou z podmínek získání finanční podpory byl i počet firem majících zájem o tuto spolupráci. O zpracování mapovací studie muselo projevit zájem minimálně 10 firem a instituce terciálního vzdělávání. Pro založení klastru byla podmínka minimálně 15 samostatných členských organizací, přičemž nezbytnou součástí měly být opět instituce terciálního vzdělávání, nebo výzkumný ústav. Aktivity klastru by měly být primárně orientovány na tvorbu inovací a zvýšení mezinárodní konkurenceschopnosti.

Ke dni 9.7.2008 byla podle statistiky čerpání dotací [4] přiznaná dotace 1 207 projektům v celkové hodnotě 7 959 566 300 Kč. Pro Jihočeský kraj bylo vyčleněno na projekt Klastry pro období

z důvodu formálních nedostatků. Problémem pro klastry je však získání dotací na druhou fázi jejich fungování. Kromě EKOGENU nestihly ostatní klastry podat žádosti do programu Klastry a finanční podporu z programu Spolupráce z Operačního programu Podnikání a inovace bude možno získat až ve druhé polovině roku 2008.

4. Informovanost podnikatelů o klastrech

Problémy získat firmy pro členství v klastru byly podnětem pro provedení průzkumu, zda jsou vůbec malí a střední podnikatelé o této možnosti spolupráce informováni. Výsledky šetření jsou uvedeny v tabulce 2.

Tab. 2: Informovanost a zájem o členství v klastrech

Velikost firmy	Informovanost o klastrech		Zájem o členství v klastru		
	ano	ne	ano	ne	později
0 - 9	17	53	3	62	5
10 - 49	24	41	6	53	6
50 - 249	11	4	4	11	0

Zdroj: vlastní

Z tabulky 2 vyplývá, že ze 150 podnikatelů je pouze 52 podnikatelů, tedy 34,6 %, informováno o tom, co je klastr. Nejlépe jsou informováni středně velké firmy - 73,3 %. Přestože v tomto případě byl jejich počet nízký, lze předpokládat, že informovanost u této kategorie je všeobecně vyšší, než u malých firem. Manažeři středně velkých firem, jak vyplývá z rozhovorů, sledují novinky v podnikání více než majitelé malých firem, kteří většinou uvedli, že nemají tolik času, aby se sledováním novinek mohli zabývat. Zajímají se většinou jen o to, co nezbytně potřebují k zabezpečení chodu své firmy. Nejméně informováni o klastrech jsou drobní podnikatelé, pouze 24,3 % z nich má povědomí o možnosti této formy spolupráce. Malí podnikatelé byli informováni z 36,9 %. Zájem o členství v klastru má pouze 8,7 % podnikatelů, z toho 4 dřevařské a 3 stavební firmy, 3 potravinářské firmy, 2 firmy poskytující služby v autodopravě a 1 firma z oblasti gastronomie. 11 podnikatelů není rozhodnuto a 126 podnikatelů nemá zájem. Nezájem o spolupráci odůvodnili tím, že nemají potřebu cokoliv měnit na současném způsobu svého podnikání. Tato situace nepřispívá k rozvoji jakékoliv formy spolupráce tedy ani klastrů. Vyskytují se i určité bariéry, proč podnikatelé váhají, nebo nemají zájem o tento způsob podnikání. Jak vyplývá z definice klastrů, podniky nejen spolupracují, ale zároveň si i konkurují. Ne všichni podnikatelé jsou připraveni na tuto situaci. Často postrádají motivaci k tomuto způsobu spolupráce, mají obavy z předávání informací, zkušeností, know-how, panuje mezi nimi vzájemná nedůvěra. Je to způsobeno nejen mentalitou českých podnikatelů a zvláště podnikatelů v pokročilejším věku, u nichž přetrvávají ne vždy dobré zkušenosti z dřívějších let. To je dáno i podnikatelským prostředím a etickým jednáním, které nejsou na takové úrovni, aby bylo podnikatelům zajištěno, že jejich myšlenky a nápady nebudou zneužity. Problémem je rovněž omezený přístup k finančním a lidským

zdrojům a k informacím. K překonání jejich nároku by mohly přispět, kromě efektivní komunikace, i příklady dobře fungujících klastrů. Právě v tomto případě by bylo přínosné využít zkušeností a poznatků z existence klastrů sousedního regionu Horního Rakouska. Z porovnání Jihočeského kraje s regionem Horního Rakouska [2] vyplývají některé společné rysy, jako jsou např. nově vznikající obory (informační a komunikační technologie, biotechnologie, zdravotnické technologie atd.). Rozvoj nových oborů je podpořen i přítomností univerzitních a mimouniverzitních výzkumných zařízení. Linec i České Budějovice fungují jako hospodářská centra a zdroj rozvojových podniků pro celé příhraničí.

5. Rozdílné stránky klastrů v Jihočeském kraji a Horním Rakousku

S činností klastrů má Horní Rakousko daleko více zkušeností než Česká republika. První klastry v Horním Rakousku byly založeny již v roce 1998, v Jihočeském kraji až v roce 2006. Tato skutečnost vyplývá s rozdílného vývoje obou regionů již od roku 1948. Zatímco v Rakousku docházelo k plynulému rozvoji malého a středního podnikání, v České republice tyto podniky v podstatě zanikly. K jejich obnovení došlo až po roce 1990. Rovněž vstup Rakouska do Evropské unie v roce 1995 vytvořil malým a středním podnikům nové podmínky pro podnikání, podnikatelé měli možnost dříve využívat programy podpory MSP a další výhody poskytované jak státem, tak i Evropskou unií. Podnikatelé v České republice začali využívat výhod členství v EU až od roku 2004. Přestože podpory MSP zde existovaly i před vstupem České republiky do EU, podnikatelé je nedokázali plně využít. Chyběl jim tedy nejen potřebný kapitál, ale i zkušenosti. Nedostatečně zde fungovaly i příslušné instituce, jako hospodářské komory, poradenská centra apod.

Dalším a to podstatným rozdílem je členství podnikatelů v hospodářských komorách. Na rozdíl od České republiky je členství v hospodářských komorách v Rakousku povinné - ukotveno v legislativním rámci. Výhoda spočívá v tom, že podnikatelé plně využívají služby této instituce, jsou dobře informováni, mají lepší přístup k potřebným údajům, lépe se orientují v daných podmínkách. Komora zde slouží jako organizace, která cíleně prosazuje zájmy svých členů - podnikatelů na úrovni vlády. Zde je také vnímána jako rovnocenný partner. V České republice je členství v hospodářských komorách nepovinné, navíc počet registrovaných členů je velmi nízký. V Jihočeském kraji využívá nabízené služby jen necelé procento (0,75%) podnikatelů. Podnikatelé nevidí důvod, proč by měli být členy této instituce. Nemají motivaci, a to především kvůli postavení komory v rámci společenského uspořádání. To se odráží i v jejich informovanosti a povědomí o možnostech v rámci podnikání, které jim poskytuje stát, kraj nebo Evropská Unie.

Klasy v Horním Rakousku jsou silnými organizacemi s velkým počtem partnerů a zaměstnanců. S délkou doby jejich existence počet členů i zaměstnanců stoupá. Většinu členů (86%) tvoří malé a střední podniky. Zbývající část tvoří podniky velké. 28% partnerských podniků má své sídlo v ostatních spolkových zemích, což posiluje přesregionální spolupráci.

V Jihočeském kraji, jak již bylo uvedeno, vznikly první klasy až v roce 2006. Ne všichni podnikatelé zatím pochopili výhody tohoto členství. Vzhledem k dlouhodobému historickému vývoji podnikání a složitým začátkům podnikání po roce 1989, především v oblasti legislativy, která nevytvářela transparentní podmínky, existuje mezi podnikateli stále nedůvěra v oblasti kooperace, především pak ke sdílení informací. To je velmi důležité pro další efektivní rozvoj konkurenceschopnosti klasy tak, aby byl samofinancovatelný a nebyl závislý pouze na dotačních prostředcích. Bez uvedených změn je jen málo pravděpodobný pokrok v této oblasti, protože nejsou a nebudou vytvořeny optimální podmínky pro využití klasy, jako nástroje pro rozvoj podnikání na úrovni regionu. Tuto situaci lze řešit jednak stálým tlakem podnikatelských subjektů na „dotažení“ zákonů, případně na jejich úpravu. Nezbytným a zcela zásadním krokem je také výchova k podnikání již na základních a středních školách.

Závěr

Jihočeský kraj má vzhledem k zastoupení institucí, vědeckovýzkumných pracovišť a výrobních firem dobré podmínky pro vznik a rozvoj klasy. Přes veškeré výhody, které členství v nich podnikatelům nabízí, byly v Jihočeském kraji založeny zatím tři klasy a tři jsou ve fázi mapování. Na výsledky dosažené po roce působení byli dotáží manažeři klasy CEVTECH a EKOGEN. Problémy, se kterými se setkali hned na počátku, bylo získat pro tuto spolupráci 15 firem, což bylo podmínkou pro poskytnutí finanční podpory z programu Klasy. Na tento problém přináší odpověď i výsledek rozhovorů s podnikateli o tom, zda jsou informováni o klasech a výhodách členství v nich. Podnikatelé, zvláště malí, pokud vůbec vědí o uvedené možnosti spolupráce, mají o ni jen minimální zájem. Nemají potřebu cokoliv měnit na současném způsobu svého podnikání, protože nejsou přesvědčeni o kladném výsledku svého členství v klase, a to především díky vnějším vlivům, které na podnikání v ČR působí.

Dalším z uvedených problémů byla otázka financování klasy. Jak manažeři uvedli, bez dotací nemohou zaručit zachování a jeho další rozvoj. Důležité pro ně je získání dotací z Operačního programu Podnikání a inovace, programu Spolupráce.

Manažeři byli rovněž nespokojeni se spoluprací a přístupem státních institucí. Jde hlavně o často se měnící podmínky a nejednotný výklad informací a opatření pro chod klasy.

Pro vznik nových a rozvoj stávajících klasy je nutné učinit opatření, která by řešila uvedené problémy. Zvláště důležité je zamyslet se nad přístupem podnikatelů k možnému členství v nich. Jednou z možností, jak tento negativní postoj změnit, je vypracovat strategii efektivní komunikace s podnikateli a uvést příklady dobře fungujících klasy. Toto by šlo řešit např. pomocí zapojení české televize, kde by v krátkých (několikaminutových pořadech) mohli být diváci - podnikatelé seznámeni s podstatou klasy a kde by mohli se svými zkušenostmi a problémy vystoupit jak manažeři našich fungujících klasy, tak i manažeři klasy např. z Horního Rakouska. Přestože podmínky pro fungování klasy v Rakousku a České republice jsou odlišné, význam klasy je stejný. Přínos spolupráce manažerů i členů klasy obou států je v získání nových zkušeností, ve větším potenciálu pro nové myšlenky v rámci

kooperace a ve větší konkurenceschopnosti při vstupu na trh.

K řešení problému by jistě přispělo i zjednodušení administrativy.

Literatura:

- [1] ADÁMEK, V., STEJSKAL, J. a VLASÁK, T. *Statistická identifikace klastrů* [online]. Národní zpráva, Berman Group, 2006. [cit. 2007-05-23]. Dostupné z: < www.Czechinvest.cz >.
- [2] BEDNÁŘOVÁ, D. *Inovace a klastry v rozvoji regionů, Jihočeský kraj a Horní Rakousko*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007, ISBN 978-80-7040-952-7.
- [3] CZECHINVEST. *Průvodce klasterem* [online]. 2005. [cit. 2007-11-10]. Dostupné z: < www.czechinvest.cz >.
- [4] CZECHINVEST. *Statistiky čerpání dotací z programu OPMP, ISOP*, 2008. [cit. 2008-06-07]. Dostupné z: < www.czechinvest.cz >.
- [5] JIHOČESKÝ KRAJ. *Strategie programu rozvoje Jihočeského kraje 2007-2013* [online]. 2007. [cit. 2008-06-07]. Dostupné z: < <http://www.kraj-jihocesky.cz> >.
- [6] NEUŽILOVÁ, I. *Národní klastrová strategie 2005 - 2008* [online]. [cit. 2007-11-10]. Dostupné z: < www.mpo.cz >.
- [7] PORTER, M. E. *The Competitive Advantage of Nations*. 1st. ed. New York: The Free Press, 1990.
- [8] SKOKAN, K. *Konkurenceschopnost, inovace a klastry v regionálním rozvoji*. 1. vyd. Ostrava: Repronis Ostrava, 2004. ISBN 80-7329-059-6.
- [9] SÖLVELL, Ö., LINDQVIST, G. a KETELS, CH. *Zelená kniha klastrových iniciativ* [online]. český překlad 2006 [cit. 2007-05-23]. ISBN 91-974783-3-4. Dostupné z: < www.Czechinvest.cz >.
- [10] ŠIMON, M. a TROBLOVÁ, P. Organizační vývoj klastru. *E+M Ekonomie a Management*, 2007, roč. 10, č. 3, s. 25 - 34. ISSN 1212-3609.

Ing. Dagmar Bednářová, CSc.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Ekonomická fakulta
Studentská 13, 370 05 České Budějovice
Tel. 387 772 490
bednar@ef.jcu.cz

Doručeno redakci: 14. 6. 2008

Recenzováno: 4. 9. 2008

Schváleno k publikování: 3. 10. 2008

ABSTRACT**CHARACTERISTICS AND FUNCTIONING OF BUSINESS CLUSTERS IN THE REGION OF SOUTH BOHEMIA****Dagmar Bednářová**

The admission of the Czech Republic into the European Union made substantial changes for small and middle-sized businesses. The advantage of the admission can be seen in the extension of the market with broader import and export. The small and middle-sized businesses are more vulnerable because of smaller economic reserves and more limited capital. Employees of small enterprises have more limited access to professional education, information and consulting services and they are threatened by competition of large businesses. Problems of small and medium-sized businesses brought up considerations about possibilities of increasing their competitiveness by supporting innovations and introducing formation of business clusters.

According to foreign experience, clusters provide an opportunity not only for the development of small and middle-sized businesses, but also for the development of regions. This cooperation opportunity is also used by firms in the region of South Bohemia. At present, there are three active clusters: CEVTECH - The centre of waterworks technologies, EKOGEN, Ltd. - cluster for processing small inorganic waste materials in construction industry and the South Bohemia wood manufacturing cluster. In preparation are: Brewery cluster, Renewable sources of energy (Technology for utilization of biomass) and Welding cluster. First clusters of CEVTECH and EKOGEN were established in 2006. The surveyed manager of these clusters considered the first year as positive. They were not fully satisfied with the cooperation with certain institutions and with complicated administration. They also emphasized the importance of subsidies for further activities of the clusters. In the region of South Bohemia, 12 new subsidy applications were submitted to the clusters program, 7 of them were approved.

The survey among small and middle-sized companies revealed that the middle-sized companies have certain awareness of the business clusters, but small businesses know almost nothing about them. Small businesses showed only a minimal interest in the cluster membership, the present state of entrepreneurship suits them well. Good running clusters could increase interest in cluster formation.

Key Words: *Small and middle-sized business, cluster, competition, cooperation, regions, knowledge, experience*

JEL Classification: R11